

Naše řeč ROČNÍK XXVII. ČÍSLO 2.

K. Svoboda:

O jazykové správnosti.

(Ostatek.)

Jinak Gebauer a všichni jazykozpytci si jsou dobře vědomi významu jazykového obyčeje. Někteří ukazovali, že v každém jazyce působí jednak jeho základní zákony, jednak obyčej, na němž se zakládají pravidla spisovného jazyka, ale mezi oněmi zákony a pravidly bývají rozpory, na př. při psaní *ě* (jať). Podle H. Osthoffa (Schriftsprache und Volksmundart, 1883, 27) je třeba pokládati za chybu to, co již není anebo co ještě není v obyčeji, a v nové mluvnici Francouzské akademie (Grammaire de l'Académie française, 1932, 1 n.) čteme — podobně jako před 300 lety u Vaugelase —, že gramatik odvozuje pravidla z živého jazyka, posuzuje je a přesně vyslovuje; tím stanoví dobrý obyčej.

Pro spisovnou řeč se často doporučuje napodobení dobrých spisovatelů nové doby. Tak O. Behaghel (příl. k Zs. Allg. d. Sprachver. 6, 1894, 24 n.) říkal, že o spisovném jazyce nerozhoduje ani rozum, ani staří klasikové, jejichž řeč již zastarala, nýbrž obyčej nových spisovatelů; jejich svědectví nebývá sice vždy jednotné, ale pilným čtením jejich děl nám přejde onen obyčej do krve. Podobně učil u nás V. Ertl (Časové úvahy o naší mateřštině, 1929), že je v jazyce to správné, v čem se shoduje většina novějších dobrých spisovatelů (13). Myslil tím — a tu je kruh ve vymezení — spisovatele vynikající ne uměním, nýbrž

správným jazykem; za příklad dával Němcovou, Nerudu, Čecha, Vrchlického, Jiráska a Raise. Ježto nacházíme i u nich některé chyby, je třeba opírat se o jejich souhrn, nikoliv o jednotlivce (42, 50 n.).

Jindy se spatřuje vzor pro správnou mluvu v řeči lidové, zvl. venkovské. Kdežto klasicistům se zdála ještě hrubá a nevzdělaná, vážili si jí romantikové, tak jako celé lidové vzdělanosti, pro její původnost a neporušenost. V. St. Karadžić nazval svou učebnici (Pismenica serbskogo jezika, 1814) mluvnicí „podle řeči prostého lidu“ a také L. Štúr pozvedl lidové nářečí (středoslovenské) na spisovný jazyk (Nauka reči slovenskej, 1846). U nás nahrazoval Bartoš mnohá slova a vazby, jež se mu zdály nečeskými, výrazy z moravských nářečí, na př. místo cizího *předhazovati* doporučoval *vytřípati* (Rukověť správné češtiny, 1891, 51).

Někdy se spojují několikeré vzory správnosti, jak se to dálo již v starém věku. Tak Jungmann vypočítával tyto prameny, z nichž lze obohacovati český jazyk: staré spisy, lidovou mluvu, pokud není porušena, nové spisy, jazyk jiných Slovanů a tvoření nových slov (Slovesnost², 22 n.); ve shodě s tím přijal do svého Slovníku „slova bez rozdílu stará i nová, z knih nebo z obyčeje čerpaná“ (Slovník česko-německý, I, 1835, VII). Zubatý tyto prameny omezil; pravil, že „obnovená souvislost s jazykem starým, zúrodněná živým a zdravým jazykem lidovým a zocelená pevnou stavbou mluvnickou“, křísily náš jazyk (NŘ. 4, 1920, 5), a s těchto hledisek posuzoval rozličná pochybná rčení. Podobně vytýkal J. Haller (Problém jazykové správnosti, v. zpr. ústecká 1929/30, 1930/31) trojí měřítko správnosti: jazyk starý, jazyk lidový a obyčej nových dobrých spisovatelů, ale první dvě měřítka, zvl. jejich souhlas, stavěl nad třetí. Jiná tři měřítka stanovil E. N. Setälä (Fin.-ugr. Forsch. 4, 1904, 77 n.): účelnost (t. j. srozumitelnost), lidovost (t. j. obyčej) a pravidelnost.

Poznávání vývoje jednotlivých jazyků a zkoumání jejich nářečí vede některé badatele k tomu, že zdůrazňují relativnost jazykové správnosti. Proto chtějí jen popisovati a vykládati jazykové jevy, a ne je posuzovati. Zvláště Osthoff (uv. sp. 25 n.) a Behaghel (uv. poj.) tvrdili, že s dějepisného hlediska není rozdílu mezi správnou a nesprávnou mluvou; co bylo dřív chybou, uzná se později za správné. Osthoff se přitom dovolával právního dějepisce K. Savignyho, podle něhož nelze posuzovati dějinný vývoj měřítkem práva a bezpráví, neboť vše, co se stalo, stalo se právem. Behaghel připomínal obdoby v společenském životě: co bylo dříve mravním přestupkem, je dnes předpisováno, a co je dnes v šatě směšné, bude zítra běžné. Setälä (uv.

poj. 60) ukazoval na to, že co je v jednom nářečí správné, je v jiném chybné. Přesto všichni tři uznávali, jak jsme viděli, jisté měřítko správnosti. Mnohem dále šel filosof F. Mauthner (Beiträge zur Kritik der Sprache II, 1901, 118 n.): říkal, že správná mluva je prázdnou abstrakcí, ježto není pevného obyčeje, a že tedy spory o ní jsou stejně nedůležité jako otázka, nosí-li se letos široké či úzké kalhoty (161, 175). Je to návrat ke skepsi Sexta Empirica.

Kladněji se stavějí k otázce správnosti ti, kdo přemýšlejí o úkolu a společenské povaze řeči. Jsou to především H. Paul, A. Noreen, O. Jespersen, u nás V. Mathesius, B. Trnka a B. Havránek. Paul (Prinzipien der Sprachgeschichte, 1880, 266 n.) vycházel z pojmu obecné neboli společné řeči, t. j. řeči obecně uznávané ve veliké oblasti. Tato řeč je abstrakcí, ideální normou, stanovící, jak se má mluviti; pojem normy, t. j. příkazu nebo zákazu, vzal Paul patrně z právníka K. Bindinga (Die Normen und ihre Übertretung, 1872-7). Obecná řeč se podle Paula podobá zákoníku nebo učebnici věrouky, ale její pravidla nemusí být sepsána (kodifikována). Jsou určována obyčejem, ale ne všech lidí, nýbrž malého kruhu obyvatel. Normy potřebuje jak spisovná, tak hovorová řeč, ale norma spisovná je stálejší. Vzorem spisovné řeči mohou být určití spisovatelé, mluvnice a slovníky, avšak také píšící osoba má mít účast v jazykovém tvoření. Noreen (Ind. Forsch. 1, 1892, 95 n.; pův. švédsky 1888) vyšel z toho, že řeč slouží dorozumění; nejsprávnější je tedy ta řeč, která se nejsnáze pronáší a které se nejsnáze rozumí. Proto jsou nevhodná slova těžce vyslovitelná a homonymní (s několikerým významem), proto zasluhuje kratší slovo přednosti před delším, na př. *Einfalt* před *Einfältigkeit*. Podle Jespersena (Mankind, Nation and Individual from a linguistic point of view, 1925, 185 n.) je správné, čeho žádá jazykové společenství, ke kterému náležíme. Správnost je něco jiného nežli srozumitelnost, neboť i chybně vyřčenému slovu rozumíme, a něco jiného než jasnost a krása, které náleží do stilistiky. Naproti tomu zahrnoval Mathesius (Přehled 10, 1911/2, 543 n.) do jazykové správnosti jak sdělovací, tak výrazovou účelnost; spojil tedy Noreenovo měřítko s Croceovým učením o výraze. Později ztotožňoval správnost s historickou čistotou a postavil nad ni jako vyšší cíl jazykovou vytříbenost (Spisovná čeština a jazyková kultura, 1932, 14 n.). Trnka (Čas. mod. fil. 13, 1927, 193 n.) učí, že je správné to, co napodobují spontánně jednotlivci tvořící jazykovou jednotu. Havránek liší jako Paul mezi jazykovou normou, ležící v povědomí mluvících osob, a její vnější kodifikací, přisuzuje normu i mluvené řeči a žádá, aby se spisovný

jazyk normoval jednak s hlediska rozličných úkolů jazykových — v tom se shoduje s jinými jazykozpytci —, jednak s hlediska celkové stavby jazyka (Spisovná čeština a jazyková kultura, 32 n.; Actes du IVe congr. ling. 1938, 151 n. a j.). Všichni tito badatelé jdou cestou, na kterou ukázal osvícenec Cesarotti.

II.

Když jsme poznali, jak se v rozličných dobách hledělo na jazykovou správnost, pokusme se sami vymezit ji a stanovit její měřítka! Dejme tomu, že někdo píše *onémněti* m. *oněměti,* že říká nebo píše k *bratrově domu* m. *bratrovu domu* a *jsem nešťastným* m. *jsem nešťasten.* Proč pokládáme první výrazy za chybné a druhé za správné? Prvá odpověď, která se nám nabízí, je: první výrazy jsou v rozporu s jazykovými předpisy a jazyková správnost je tedy shoda s těmito předpisy, tak jako správný úsudek se shoduje s logickými zásadami a správný výpočet s početními pravidly. Tato odpověď nám často stačí: vskutku, píšeme-li, nahlížíme leckdy do mluvnice nebo do slovníku, abychom se uvarovali chyb, tak jako v běžném životě musíme někdy zjišťovati, zda je nějaké jednání ve shodě se zákonnými předpisy. Ale dostatečná odpověď na naši otázku to není, neboť se musíme ptát, oč se opírají ony jazykové předpisy. Na to odpovíme, že jsou odvozeny z jazyka, jak se jím mluví a píše. Správné je tedy, co se shoduje s dnešním jazykem nebo, jak říkali již v starém věku, s obyčejem. Podobně se pokládá za správné, oblékáme-li se o chováme-li se tak, jak je dnes zvykem. Ale můžeme jít ještě dále: ony předpisy lze z jazyka odvoditi proto, že v něm vládne jistý řád. Jazyk není pouhým souhrnem vyjadřovacích prostředků, nýbrž jejich spořádanou soustavou, je do jisté míry jednotný a pravidelný. Všichni na př. jmenujeme psa psem a skloňujeme *pes, psa* atd.; jinak bychom se vespolek nedorozuměli. A nikdy bychom se nenaučili mluvit, kdyby nebyla řeč pravidelná. Proto se slova netvoří libovolně, nýbrž pravidelně, na př. *oněměti* jest odvozeno od jmenného kmene *něm-* (v *němý)* příponou *-ě-ti,* a píše se tedy bez *n,* tak jako *šedivěti* je odvozeno od *šediv-, hladověti* od *hladov-* atd. Proto se již v starém věku pokládala etymologie za měřítko správnosti. Dále se slova pravidelně ohýbají a spojují, na př. dat. sg. je *bratrovu* tak jako *otcovu* a jako *hadu* a přídavné jméno v doplňku u slovesa *býti* stává v nominativě, na př. *jsem zdráv, vesel* atd. Proto se již v starém věku pokládala analogie za měřítko správnosti. Ale pravidelnost není v řeči tak jedno-

duchá a jasná jako v matematice nebo v přírodě. Jazyk se vyvíjí jako všechna lidská zřízení. Tento vývoj není náhodný a vede k novým pravidelnostem, ale ne vždy stejně rychle, neboť změny se šíří vždy z jednoho ohniska; tak na př. genitivu po záporných slovesech ubývá rychleji v Čechách než na Moravě. Mimo to se dlouho udržují starší jazykové útvary vedle novějších, tak jako se udržují jiné kulturní přežitky. Na př. původní časování *beru, béřeš, béře*... se dlouho udržovalo a zčásti se udržuje dosud vedle novějšího *beru, bereš, bere*... a objevuje se dokonce i tvar *béřu, béřou*. V jazyce se tedy křížívají rozličné pravidelnosti, takže obyčej pak není jednotný a vznikají pochybnosti, co je správné. Nelze tu rozhodovati s takovou jistotou, jako je to možné v logice nebo v matematice, neboť jazyk není tak pevnou a přesnou soustavou, jako je soustava logických a matematických pojmů. Soudy o jazykové správnosti nejsou ani tak bezpečné jako soudy věd přírodních a duchových, pokud se týkají toho, co jest, a mohou se tedy ověřovati skutečností. Na př. soud, že se má psáti *bereš*, a ne *béřeš*, není tak bezpečný jako soud, že tvar *bereš* vznikl za *béřeš* obdobou podle 1. os., že se objevuje již v staré češtině a že dnes vládne v mluvené řeči. Soudy o jazykové správnosti — tak jako soudy estetické, ethické, pedagogické a j., nepřestávají-li na popise a výkladu skutečnosti — jednak hodnotí (na př. správné je *bereš*), jednak předpisují (na př. má se psáti *bereš*), a předpokládají tedy jisté měřítko. Viděli jsme, že je jím sám jazyk, ale ten není nikdy naprosto pevnou soustavou. Přesto nesmíme ony soudy podceňovati. V jazyce je vždy mnohem více živlu pevného než kolísavého a soudy o jeho správnosti jsou stejně oprávněné i nutné jako obdobné soudy o ostatních statcích vzdělanosti.

Správnost se týká všech stránek a složek řeči: výslovnosti, psaní i významu, hlásek, slov i slovních spojení, ale týká se jich jen potud, pokud si jazyk pro ně vytvořil pravidla, a nemá tedy co činiti se slohovým tvořením. To je umění anebo jeho počátek, a v umění nemluvíme o správnosti, leda kde uznáváme pevná pravidla, na př. v malířské perspektivě a v hudební harmonii. Je sice pravda — zdůrazňuje to K. Vossler a jeho žáci —, že mluvnické změny vznikají často ze slohových novot jednotlivců, ale když se jednou tyto novoty rozšíří a stanou pevnou součástí jazykové soustavy, nenáleží již k slohu. Kdežto jazyková správnost je hodnota čistě jazyková, jde při slohu o jiné cíle, zejména o jasnost a krásu, a starověcí spisovatelé je tedy právem lišili od správnosti. Jazyk sám sice také směřuje k jasnosti, nahrazuje na př. nezřetelný genitiv *Jiří* zřetelnějším *Jiřího*, ruší také obtížné skupiny hláskové, čímž se napomáhá

libozvučnosti, na př. původní *zvnieti,* (sr. *zvon*) se změnilo ve *vznieti, zníti,* ale slohové umění tu jde mnohem dále. Utváří libozvučnou hláskovou stavbu, upravuje rytmus, provádí přísný výběr slov a člení pravidelně větu. Soudy o slohu jsou ovšem ještě méně bezpečné než soudy o správnosti. Věcí slohu a tedy osobního vkusu jsou též cizí slova: mají-li domácí příponu, na př. *inteligentní, mentalita,* nejsou nesprávná, a přece se jim v pečlivé řeči vyhýbáme pro jejich nezvyklé složení hláskové a často i pro jejich otřelost.

Jako se týká správnost všech prvků řeči, tak se týká i všech jazykových vrstev. Každý jazyk se totiž časem rozrůzňuje v nářečí (v širokém slova smyslu). Jsou to jednak místní nářečí, jednak t. ř. zvláštní jazyky, buď utvořené rozmanitými společenskými skupinami, na př. jazyk lidový (v protivě k jazyku vyšších vrstev), studentský, zločinecký, anebo sloužící zvláštním úkolům, na př. jazyk hovorový, spisovný, básnický, úřední. Každé nářečí má svůj pravidelný tvar, který se zdá příslušníkům jiných nářečí nezvyklý, nesprávný. Proto se lidé z jednoho kraje pozastavují nad mluvou druhého kraje, proto působí strojeným dojmem, mluví-li někdo zcela spisovně v běžném hovoru — ukazoval na to již Sextus Empiricus —, a naopak nás v kázání nebo v přednášce urážejí lidové výrazy. Zvláštní postavení má spisovný jazyk. Vznikává sice na podkladě některého místního nářečí, ale nevyvíjí se s ním souběžně: vytváří si nová slova, jichž potřebuje a jichž lidová mluva nemá, ale zůstává za jejím mluvnickým vývojem. Tak se stalo, že dodnes píšeme v češtině po tvrdých a obojetných souhláskách většinou původní *é,* na př. *dobrého,* ač se toto *é* ve většině nářečí již dávno zúžilo v *í (ý),* a že ve spisovném jazyce užíváme přechodníkových vazeb, které v lidové řeči již zanikly. Působí tu síla psaného slova, škola a zčásti i přání vyšších vrstev, užívajících spisovné řeči, odlišiti se od lidu. Je tedy spisovný jazyk do značné míry umělý. Proto je nutno jeho pravidla stanoviti, tak jako se stanoví právní pravidla (zákony a nařízení). Je to tím nutnější, že na správnosti spisovného jazyka záleží více než na správnosti jiných nářečí, vždyť na něm spočívá národní písemnictví, užívá se ho ve všech odvětvích vzdělanosti (v náboženství, vědě, státu atd.) a dorozumívají se jím vzdělané vrstvy celého národa. Proto se mu vždy učilo a učí na školách a do jeho úpravy zasahují vědecké společnosti a leckdy i stát. Při této úpravě je třeba bráti na potaz jednak nové spisovatele, kteří jsou vždy vlastními tvůrci spisovné mluvy, jednak starší jazyk, aby nebyla přetržena souvislost s minulostí, jednak dnešní mluvený jazyk v celé jeho šíři, aby se od něho spisovný jazyk příliš nevzdálil a tím neztratil

svou živnou půdu. Neboť cílem musí být vždy co možná největší jazyková jednota. Rozumí se, že nelze pravidla spisovného jazyka stanoviti pro všechny časy, neboť se mění jeho základ, živý jazyk, a vznikají mu časem nové úkoly, zejména vyjadřování nových pojmů. Podobně se mění i právní pravidla, poněvadž se mění právní cit a společenské i hospodářské poměry. Arci příliš časté a překotné měnění jazykových pravidel působí zmatek ve spisovné mluvě.

Správnost není ovšem omezena na spisovný jazyk a není vymáhána jen jeho předpisy. Naopak usilování o ni je člověku do veliké míry vrozeno. Jakmile začne dítě mluviti, chce mluvit tak, jak mluví jeho okolí; chce mluvit shodně s jazykem (obyčejem) společnosti, tedy správně. Své chyby, na př. ve výslovnosti, opravuje tak dlouho, až se jich zhostí, nestojí-li tomu v cestě nějaká jeho vrozená vada. Stejně napodobuje i ostatní jednání svého okolí, způsob jídla, práce atd. I když si vymyslí děti nějakou tajnou řeč, které nemají dospělí rozuměti, snaží se jí mluvit přesně. S touto snahou jednotlivce jde souběžně tlak společnosti. Společnost, vytvořivši řeč a stále ji vytvářejíc, žádá od svých členů, aby ji zachovávali co možná jednotnou, aby tedy mluvili shodně, správně, a odchylky stíhá: ti, kdo mluví chybně, docházejí u jiných posměchu a jsou pokládáni za nevzdělané. Podobně vymáhá společnost shodu mravů, práva, náboženství atd. Správnou řeč vymáhá především proto, aby se umožnilo dorozumění jejích členů: kdyby mluvil každý svou vlastní řečí — může-li se tu vůbec mluvit o řeči —, rozpadla by se společnost, jako se to stalo podle Písma (Gen. 11) při stavbě babylonské věže. Ale řeč neslouží jen dorozumění, nýbrž je též základem národní vzdělanosti a tím i jednotítkem a symbolem národa. I proto žádá společnost (národ) správnou řeč. Má ovšem pravdu Jespersen (v. v.), že k dorozumění není zapotřebí naprosté správnosti — třeba nás chyby zarážejí a nemile se nás dotýkají —, a ani národní jednota se netrhá, nemluví-li všichni příslušníci národa správně, vždyť se netrhává ani vytvářením nářečí. Proto se jazykové chyby nestíhají tak přísně jako mravní poklesky nebo porušení práva. Avšak ti, kdo se řečí neustále obírají, jako spisovatelé, řečníci, herci a gramatikové, nevidí v ní jen nástroj dorozumění a národní vzdělanosti, nýbrž správná řeč je jim samostatnou hodnotou, zejména mají-li smysl pro pravidelnost a řád. T. ř. posunutím motivu (sr. H. Höffding - F. Bendixen, Psychologie², 1893, 340 n.) se jim prostředek stává cílem. Jejich zájem o správnou mluvu může přejíti — jako každý zájem — ve skutečnou vášeň, ale není to vášeň nebezpečná: náruživí

brusiči, jako je profesor Kostlivý u Sv. Čecha (Pestré cesty po Čechách, 1891), svou úzkostlivou péčí o správnou mluvu vyrovnávají do jisté míry lhostejnost a ledabylost jiných. Arci má-li mít jejich slovo váhu, musí být vyzbrojeni nejen láskou k mateřskému jazyku, nýbrž i důkladnou jeho znalostí.

Kvido Hodura:

Mé vzpomínky na Jana Gebauera.

Mé vzpomínky na Jana Gebauera se váží k letům 1897 až 1905. Dějištěm je Klementinum, od r. 1899 také činžovní dům ve Velesiavínské ulici a byt Gebauerův (Gebauer tenkrát bydlil na Vinohradech v Čelakovského ulici v č., jak myslím, 15). Tehdy byli vedle Gebauera na slavistiku prof. Pastrnek a Polívka a pro srovnávací jazykozpyt prof. Zubatý. Pastrnkovi r. 1897 bylo 44 let a byl v Praze od r. 1895 mimořádným profesorem. Vedl seminář staroslovanský, do kterého jsme chodili v 1. roce. Čtli jsme Zografské evangelium a srovnávali staroslověnský text s řeckým. Zde jsme se vedle dobrých základů z círk. slovanštiny dovídali o odborné literatuře slovanské.

Myslím, že počátky prof. Pastrnka v Praze na universitě nebyly lehké, zejména když se později (asi 1900) stal zkušebním komisařem pro češtinu. Obtíž jeho byla hlavně v tom, že zkoušel z češtiny vychovance Gebauerovy, ač sám byl spíše obecný slavista a odborník ve staré slověnštině, a zvláště že zkoušel také z české literatury, ač jeho školní průprava byla německá. Ale prof. Pastrnek byl duchem i povahou zjev tak výjimečný, že tyto obtíže skvěle zdolával, třebaže my studenti jsme mu v tom valně nepomáhali, ba často — třebas nevědomky, jen z mladistvého nerozumu — jsme spíše tyto nesnáze ještě zvětšovali. Pamatuji se na maličkost, jediný věcný rozpor mezi Pastrnkem a Gebauerem, který záležel v tom, že jsme u Pastrnka čtli jať po retnicích bez prejotace: beachǫ, kdežto u Gebauera prejotovaně: běachǫ.

Prof. Polívka přednášel tenkrát srovnávací mluvnici slovanských jazyků a z literatury vykládal o tradicionálním písemnictví slovanském. Polívka nebyl tehdy zkušebním komisařem a jeho přednášky bývaly navštěvovány jen skrovným počtem posluchačů. A i tento skrovný zástup se během semestru stále ještě ztenčoval, neboť přednášky prof. Polívky naprosto nebyly — svou formou — poutavé, a to bylo ještě stupňováno nevhod-

nou dobou od 2 do 3 hod. po obědě, takže se ospalost řečnického výkonu páně profesorova přenášela snadno a nebezpečně do „řad“ posluchačů. Pamatuji se, že tyto „řady“ se jednou skládaly ze dvou posluchačů: kol. Jankovského a mne. Měl jsem s Polívkou i menší styk osobní. Žádal mě, abych opsal jeden staročeský rukopis pro známého filologa. Byl jsem za to dobře honorován.

Prof. Zubatý přednášel vedle sanskrtu hned v 1. semestru 1897/98 o indoevropském hláskosloví, a to byl opravdu šťastný začátek nejen pro klasické filology, kteří tehda činívali většinu jeho posluchačů, nýbrž i pro nás češtináře, neboť jsme tak dostávali k solidním základům českým, jež jsme měli od Gebauera, i dobré základy obecné. Opovážil jsem se z tohoto těžkého kolegia pětihodinového — patrně jsem si těch obtíží nebyl vědom — kolokvovat, ale na Zubatého jsem sotva udělal valný dojem, ač jsem potřebné vysvědčení dostal. Snad jsem si reputaci trochu spravil při kolokviu z litevštiny a slovanského tvarosloví. Vzpomínám si ještě, jak ochotně nám Zubatý vyhověl, když jsme jej po zimním semestru, kdy přednesl slovanskou deklinaci, žádali, aby v letním semestru přednášel o slovanské konjugaci.

Martina Hattalu už vlastně nepamatuji. Tehda byl už pensista a znali jsme ho takřka jen z feuilletonů Herbenových; také nesprávná transkripce v jeho vydání Alexandreidy nám u Gebauera způsobovala časté rozpaky. Vídali jsme ho jen v universitní knihovně, kam občas přicházel, a slýchali jsme ho, jak hlasitě odpovídá na pozdravy zřízenců. Byl muž menší postavy, hladce, po kněžsku oholen a na hlavě nosil polocylindr.

Snad mi nebude bráno ve zlé, když se ještě, dříve než přistoupím k hlavnímu předmětu svých vzpomínek, zmíním stručně o některých vynikajících nebo zajímavých posluchačích Gebauerových z tohoto období. Prof. Smetánku jsme již na fakultě nezastihli. Absolvoval právě r. 1897, nemýlím-li se. Měl jsem štěstí, že jsem ho později poznal hodně zblízka, a vzpomínek na svoje styky s ním si velice vážím. V této souvislosti jen bych rád řekl, že nemohl být větší kontrast mezi povahou učitele a žáka, předchůdce a nástupce. Gebauer odměřený, vážný, až studený a tvrdý, a Smetánka srdečný, přístupný, plný dobroty bez konce — však ho všichni dobře známe. Osud vyhověl požadavku střídání a změny v dějinách opravdu dokonale. Vzpomínám, jak Gebauer při přednáškách výslovně uváděl, že „pan Smetánka“ učinil při klausurní práci mluvnický objev. Pamatuji-li se dobře, byl to výklad souhlásky *-n* u zájmena *ten* s pomocí gotského tvaru thana.

Vzpomínky na spoluposluchače u Gebauera jsou výhradně školské a nikoli soukromé, protože za tehdejších poměrů na fakultě jsme se jen zřídka setkali mimo školu. A i tu byly naše styky dost povrchní. Většinou jsme si vykali a říkali obřadně „pane kolego". Osobní styky a přátelství se pěstovaly spíše mezi bývalými spolužáky z gymnasia, třebaže měli zapsán jiný obor nebo docela jinou fakultu. Zajímavé je na př., že naše přátelství s Ryšánkem bylo založeno až na žižkovské reálce. Na fakultě jsme se téměř neznali, ač jsme byli z téhož roku a oba češtináři. Zdeňka Wirtha a Otakara Ostrčila jsem znal spíše ze života hudebního (tehda bylo založeno Orchestrální sdružení) než filologického. Jen připomínám, že jsme s Ostrčilem před jeho státní zkouškou společně pročítali Zografské evangelium. Scházeli jsme se u něho v bytě a býval jsem od něho dobře hoštěn. Krom toho mi daroval jako honorář všechny tři díly Gebauerovy Historické mluvnice.

Také na Hujera se pamatuji jen málo. Vím však, že býval při výkladu nějakého nesnadného místa v Alexandreidě posledním útočištěm Gebauerovým. Mezi češtináři vynikal také Fr. Žákavec, pozdější odborník v estetice výtvarných umění. Pamatuji se, že mě upozornil na práci K. Nováka o skladbě adjektiva u Husa v programu hradecké reálky, když jsem dělal seminární práci na totéž thema. O Josefu Strakovi se pamatuji, že jsme se jednou před seminářem utkali v otázce, co je důležitější pro nás studenty, zda čtení textů, či studování mluvnice. Straka hájil mluvnici, já texty. V pozdější své praxi jako známý odborník ve Štítném dal mi snad za pravdu. Neobyčejně sympatický a nadaný student byl Václav Lacina. Posuzoval velmi přísně — přísněji než Gebauer — mou seminárku „O skladbě adjektiva u Husa". Byli jsme přes to dobrými přáteli, pokud ovšem při skouposti našich osobních styků bylo možno mluvit o přátelství. Z Laciny by byl jistě býval — při jeho píli a nadání — jeden z předních českých filologů; alespoň jeho práce o Štítném to zřetelně slibovaly. Předčasná jeho smrt, která snad byla také následkem úmorné práce, náleží vedle úmrtí M. Opatrného k nejsmutnějším stránkám české filologie. Z ostatních posluchačů uvádím ty, které jsem trochu lépe poznal: Ant. Šetelíka (byl autorem libreta k studentské opeře Ostrčilově Jan Zhořelecký) a Jos. Veselého ml. (z Klatovska). Oba byli dobří filologové a oba zemřeli ještě před ukončením studií. Také jsem se dosti dobře znal a stýkal s Kašíkem — vynikl jako dialektolog a jistě by se byl po válce dobře uplatnil ve vědecké práci, kdyby nebyl padl 1916, — pak s Ant. Profousem, známým filologem místopiscem, který býval asistentem Gebauerovým, s Folprechtem a j.

K vyprávění vzpomínek na Gebauera přistupuji jen s vážnými rozpaky. Pocit úcty neochabl ani za desítiletí, jež uplynula od jeho smrti. Snad k nikomu z tehdejších svých učitelů nechovali jsme tolik úcty, a úcty tak zvláštní, jako ke Gebauerovi, třebaže v tehdejším sboru univ. profesorů byly postavy opravdu znamenité. Z tohoto pocitu vyplývá jistá nevolnost, neboť vzpomínky mívají vždy ráz důvěrný: řekli bychom, že mají trochu vyšší temperaturu, než jaká byla obvyklá v našich stycích s Gebauerem.

R. 1897 byl Gebauer devětapadesátiletý. Právě na počátku našeho 1. semestru, v říjnu, vstupoval do svého roku šedesátého. Dojmem starce ještě naprosto nepůsobil. Nebyl vůbec téměř šedivý a také vrásek měl málo. Postavy byl spíše vyšší, třebas ne vysoké. Také slabý nebyl, záda měl dosti široká a jen trochu přihrbená. Zato jeho hlas byl slaboučký, a pamatuji-li se dobře, ostřejší výslovnost sykavek ukazovala na nějaký menší nedostatek chrupu. Oděn byl vždycky tmavě, nenápadně; míval nízký stojací límec a zpravidla černou kravatu. Nosil většinou brejle, skřipec řidčeji. Chůze byla vždy vážná a pomalá. Gestikulace mírná, skoro žádná. Říkalo se, že chůze do přednášek a z nich byla jeho jedinou procházkou. Vídali jsme ho často jít z přednášek s historikem řed. z. arch. Nováčkem po nábřeží. Nováček obyčejně živě gestikuloval a mluvil hlasitě, často se zastavoval a obracel se bokem ke Gebauerovi, ale ten zůstával klidný a tichý. — Při přednáškách Gebauer seděl a povstával zřídka, jen aby něco napsal na tabuli. Na jeho přednášky chodilo také mnoho nefilologů, kteří ho chtěli osobně poznat anebo kteří, zvláště historikové, se chtěli něco dovědět o staré češtině. Ti všichni se vyslovovali o formě Gebauerových přednášek velmi nelichotivě, ale my jsme s nimi naprosto nemohli souhlasit.

Gebauerova suchost, kterou mu vytýkali, byla vlastně nenápadnost a byla jistě záměrná. Jejím úkolem bylo neodvracet pozornost od toho, co je hlavní, od věci, a nechat působit nerušeně jen věc samu. Pro koho byla tato věc poutavá a zajímavá, pro toho byl poutavý a zajímavý i její přednes. Nebyla to suchost, nýbrž věcnost a vážnost. Snad by se sem hodilo vzpomenout výroku, který jsem neslyšel sám, ale který znám z úst hodnověrných. Gebauer se prý vyjádřil o Vlčkových Dějinách české literatury, že „je to román". Necituji tuto charakteristiku, abych nějak zlehčoval Vlčkovy Dějiny, ba myslím, že ani Gebauer svým soukromým projevem nemínil pronášeti nějaký odsudek. Ale jde mi tu ne o Vlčka, nýbrž o Gebauera. „Zajímavý" — ani ve smyslu Vlčkově — Gebauer nebyl. Byl přímo vědomě slohový

asketa; nikdy se neuchyloval k slohovým ani řečnickým ozdobám, mluvil prostě a střídmě, jen tak a tolik, jak a kolik žádala věc.

Ostatně bylo by nesprávné usuzovati z této t. zv. „suché“ formy na obdobnou suchost v povaze Gebauerově. Jsem naopak přesvědčen, že se za maskou vážného učence a přísného učitele skrýval duch nadaný hlubokým citem a že Gebauer i jako učitel byl vlastně laskavý, ba shovívavý. Mám několik vzpomínek vlastních: z povinné návštěvy před státní zkouškou, z krátkého, ale poměrně dosti důvěrného rozhovoru v Klementinu před rigorosem a z jedné návštěvy u Gebauera v bytě ještě za studií. Za těchto chvil byla zjevná laskavost a vlídnost, jevící se v hlase i v pohledu. Svědčily o tom ostatně i výsledky u zkoušek. Je pravda, že mnozí neobstáli, ale vím z vlastní zkušenosti, že obstáli jiní, a také mnozí, jejichž vědomosti měly daleko do naprosté dokonalosti. Ale, a to je hlavní věc: je možné vyložit si Gebauerovu Historickou mluvnici bez hlubokého citu, bez velké lásky k jazyku?

R. 1898 se Gebauer stal dvorním radou. Členem panské sněmovny se stal až rok před smrtí (1906), ale to už jsem nebyl v Praze. V Gebauerově chování se přibýváním hodností nezměnilo nic. My studenti jsme o jeho hodnosti neměli valný zájem. Říkali jsme většinou dále „pan profesor Gebauer“, a to často i tehdy, když jsme ho oslovovali. Snad to nebylo dost slušné, ale filosofové vůbec a tehdejší zvláště mívali vždy daleko do společenské vybroušenosti. Nepamatuji se však, že by se naše neuctivost byla Gebauera nějak dotýkala, a myslím, že si jí prostě nevšímal. Ostatně to ani neuctivost nebyla, protože pro nás pouhé jméno Gebauerovo znamenalo mnohem víc než všechny titulatury světa. Někteří posluchači mluvili v přítomnosti Gebauerově o „mluvnici pana dvorního rady“, ale většině z nás to bylo směšné, a říkali jsme prostě „mluvnice Gebauerova“.

(Příště ostatek.)

POSUDKY A ZPRÁVY.

Jiří Mařánek, Petr Kajícník. Románová legenda. Vydala Družstevní práce v Praze. 1942. Stran 346. (Ostatek.)

Záměrnou snahou o dojem ustavičného pohybu a účastného vzrušení řídí Mařánek i výběr a úpravu všech ostatních vyjadřovacích prostředků: Jako se v komposici motivické pásmo nikdy

nerozpřede v širší, nepřetržitý celek, nýbrž ustavičně přebíhá od motivu k motivu, tak ani výraz Mařánkův se nikde nerozvíjí v dlouhá souvětí, nýbrž rychle a skoro neklidně běží kupředu v krátkých, úsečných větách, zhuštěných často až v pouhé výrazy jednočlenné. Linie větné intonace tedy nikde nevytváří dlouhých celků s pevně skloubenou stavbou, nýbrž neustále se drobí v menší samostatné útvary. Kromě toho je i klidná intonace vět vypovídacích co chvíli přerušena větou tázací nebo zvolací. Tím autor vzdaluje svou větnou skladbu od t. zv. epického klidu a přibližuje ji naopak rušné pohyblivosti živého, nenuceného rozhovoru anebo ještě spíše volnému utváření a postupu představ a myšlenek při běžném, ne příliš soustředěném uvažování; podobné vyjadřování popsal v NŘ. XXVI, 178 n. J. V. Bečka ve zprávě o knize T. Svatopluka Človíček.

Přes to však není výraz Mařánkův pouhou improvisací; pečlivou práci autorovu jsme viděli už při pozorování stavby komposiční, a s jeho technikou dějových vrcholů vnitřně souvisí i jeho technika vyjadřovací. Také pro slovní výraz vybírá Mařánek jen jádro představ a staví jednotlivé výroky, věty i větné části, k sobě paratakticky, zpravidla bez formálních členů spojovacích. Tím právě vzniká onen dojem hutných zkratek, náznaků a baladických zámlk, tak příznačný pro Mařánkovo vyjadřování; pevná souvislost vnitřní ovšem překlenuje všechny ty mezery, takže se ve výsledném dojmu čtenářově postup vypravování kryje s postupem děje. Jak se tím výraz mocně zhustí a oživí, je vidět zajisté i na ukázkách již uvedených. Zvláště tam, kde autor místo podrobného vypravování jen jakoby letmo podává pouhé náznaky, vybrané na pohled namátkou, ale ve skutečnosti znalecky vyvážené z celého úhrnu děje, bývá iluse živosti a opravdovosti scén i dialogů nejsilnější; takové náznaky totiž sugestivně vnukají čtenáři zdání dokonalé zasvěcenosti do všech složek děje i do jeho ovzduší a zároveň posilují pocit přímého účastenství. Tak na př. komposičně důležitá změna dítěte Markety v Marketu ženu je naznačena jen několika významnými narážkami:

Do síně vstoupila komornice Svatava.

Jedna z těch, kterým svěřil hradní pán výchovu své dcery.

Vzala Marketu za ruku a odváděla ji z dosahu bezmocné lásky Luciiny (chůvy).

Vrátí se mi tvoje dětské oči, beruško...?!

Úkol Svatavin byl daleko nesnadnější.

Je čas, dítě, aby sis uvědomila, že jsi žena. A víc! Aby v tobě procitla všecka moc, kterou skrývá to kouzelné jméno.

Příští dny toho od tebe požádají... (93)

Tato methoda zámlk se znamenitě osvědčuje zvláště při scénách dramaticky pohnutých. O smrti krále Jana vypravuje Mařánek takto:

Zachráněn je zemi královic Karel — Bůh mu žehnej! — ale ubit leží pod ranami nepřátelských mečů král Jan — Bůh mu buď milostiv! Tma smrti hlubší nocí zastřela i tmu slepých očí...

Srdce zvonů bijí o kovové stěny, jako by je chtěla rozkotat. „Toho nebude, aby český král utíkal z boje!" Na křídlech smíru letí to poslední poselství královo k hranicím jeho země. Závětí jí zní, která sbližuje mrtvého s živými, i když se dosud jejich cesty tak málokdy setkávaly... (334)

Nemohu odolat, abych neuvedl ještě aspoň toto vyprávění o útěku Alžběty Přemyslovny z vězení, opravdovou baladu v próze:

Belhá se vetchá, shrbená stařena Veronika k domu biskupovu a bělovlasý kněz Berengar ji podpírá.

Jen těm dvěma — Berengarovi, zpovědníku Václava Druhého slavné paměti, a Veronice, která sloužila v jeho komnatách — jen těm dvěma dovolují, aby v den páteční navštěvovali zajatou Alžbětu Přemyslovnu. Ale i ty chvíle odměřuje stráž a pečlivě uzamkne dům, když oba návštěvníky vyprovodí před vrata.

Belhá se vetchá stařena Veronika z domu biskupova a bělovlasý kněz Berengar ji podpírá.

Ale když komornice Anežka, kterou sama královna Anna určila Alžbětě místo věrné Blahuty — když Anežka překročila práh komnaty Alžbětiny, vykřikla úžasem a zděšeně se pokřižovala.

Místo mladé Přemyslovny choulila se tu polonahá, seschlá babička, všechna smotaná v klubko bez čepce, bez suknice, bez jupky.

„Čarodějnice! Čarodějnice!!" křičela Anežka, ubíhajíc chodbou, jako by se jí přízrak na paty věšel.

Ale žoldnéři našli jen usměvavou stařenku, spokojenou, že vyzrála na stráže, a šťastnou, že zachránila Alžbětu.

Usmívá se v bolestných slzách, když ji bijí v tvář, když ji bičují spletenými provazci, když ji vlekou k domu rychtáře Vacingera, z něhož se vracíš jako mrzák, byl-li k tobě milosrdný, a z něhož se už nikdy nevrátíš, byl-li nemilosrdný.

Veronika se už nikdy nevrátí. Ví to. Ale zatvrzele mlčí a usmívá se.

Což nezachránila chudáčka Alžbětu? Jistě už dávno odhodila, beruška, její čepec i suknici. Jistě už ji Jan ze Stráže unáší k hranicím, nevěstu královskou! Bůh ji provázej. (179 n.)

Mařánkově snaze o pohyblivý a ustavičně rozčeřený výraz slouží také pořádek slov. Běžné intonaci vět se dává často pathetické zabarvení tím, že se přemístí její vrcholy: důrazný člen, který jinak stává na konci věty, postaví se na její počátek, na př.: Nepozorovaného svědka měl ten souboj (8; obyčejný pořádek: Ten souboj měl nepozorovaného svědka). Ďábelsky se ušklíbl Michal. (100) Zachce-li se mu (Michalovi) duchovního přátelství, k Janovi nebo Petrovi ať se obrátí. (95) A již se vlní komnatou hlas pěvcův... O králi Artušovi a o jeho družině zpívá, o lásce Tristana a Isoldy... (17) — S oblibou staví Ma-

řánek v čelo věty sloveso: Jeho (Rožmberkova) tvář zbrunátněla, chvosty obočí se střetly v zlověstné rýze nad nosem. Znala tento pohled jeho žena, paní Alžběta z Dobrušky... (8) Zaburácel lesem divoký štěkot feny za blízkou houštinou, slil se s ozvěnou v ohlušující řev — a náhle se zlomil v zoufalé kňučení. (25) (Žoldnéři vzali ovčákovi dvě ovce.) Bědoval ovčák. Naříkal a prosil. (48) Byla Marketě už od kolébky druhou matkou stará chůva Lucie. (90) — Uvnitř věty měnívají větné členy své obyčejné místo: Mniši si stěžují, že jim král na statky sahá. (38) Tvoje napěchovaná truhla bude v bezpečí! Ale chudákovi dobrák Michal i z prázdného měšce přidat uměl! (64) Velmi rád staví Mařánek přívlastek, složený obyčejně ze dvou souřadných členů, volně za jméno a často jej ještě isoluje mimo větu, aby jeho účinnost zesílil; o tom ještě bude řeč dále. V řadění slov se přes tu chvíli objevuje paralelismus sdružený s kontrastem: Eh, panská láska — však ji známe... Dnes tě z rozmaru až k slunci povznese a zítra z rozmaru do propasti srazí. (15) Pokrytecky se klonil bratr Michal. Ale v duchu zchytrale se usmíval Michal Rvačka. (75) Nechápeš, hochu! Šel jsem hledat smrt, a nalezl jsem vítězství... Ty jdeš za vítězstvím — ne... nechci dokončit! (331) A tak velmi často; řidší je spojení chiastické: Rychtář rozsoudí, a rozhodne pán. (64) Bílé plameny srpnového dne pozvolna hasly a zbylo na západě jen rudé požářiště. (7)

Autorovo úsilí, aby byl výraz ve stálém pohybu a vzruchu, zasahuje silně a důsledně také významovou stránku slov. Jedním z nejčastějších způsobů Mařánkových je přesunování funkce podmětu s osoby na věc, která se tak uvádí v poměr synekdochický nebo metonymický k příslušné osobě. Věci, vlastnosti, stavy a činy se samy stávají podmětem dějů místo osob, svých původců a nositelů; tím se do živého pohybu a ruchu dostává i všecko prostředí, dynamisují se i mnohé prvky statické. Tak místo „Při zvuku blížících se kroků pevněji stiskl v ruce meč“ říká Mařánek: Osudové údery blížících se kroků jen pevněji tiskly do jeho ruky meč (33) nebo místo „Starý lišák spokojeně zamhoural očima“ napíše „Oči starého lišáka spokojeně zamhouraly“ (21), místo „Vrátíš se mi se svýma dětskýma očima?“ čteme u něho: Vrátí se mi tvoje dětské oči, beruško...? (93) a podobně velmi často. Takové metonymické přesunování děje na věcný podmět se arci vyskytuje i u jiných autorů, ale Mařánek si z něho vytvořil celou osobitou methodu vyjadřovací, a proto je pro něho neobyčejně příznačné. Dává jeho větám bohatě opisný, ušlechtile nadnesený ráz, s jakým se jinak setkáváme v pečlivém slohu řečnickém nebo v slohu biblickém a vůbec

posvátném. Opisnosti, která tu vzniká takřka samočinně, Mařánek vynalézavě užívá k vytváření krásných, plastických slovních obrazů; je to jeden z největších půvabů jeho jazyka. Jak je toto vyjadřování pro Mařánka typické, ukáže několik příkladů:

Plebán zažil z tomto domě již mnohou bouři. Jako krupobití dopadal často příval těžkých slov, nebo se prudce metané poháry míhaly jako blesky (t. j. pán huboval nebo zlostně házel po někom poháry). Tříšť střepů zanechávala jen nevinnou stopu tam, kde zuřila vichřice pánova hněvu. Protože jindy se obrátilo jeho ostří proti člověku, někomu z hradní čeledi, a pak jen pouta a rány a hlad smiřovaly hněv dobráka pána. (10 n.) Dým kadidelnic se navždy rozplynul nad vznícenou vášní lovcovou (t. j. hoch, který okusil lovu, přestal toužit po samotě klášterní). Přehlušila ji časem útočná ctižádost vítězů v turnajích... (22) O kolika vražedných bojích už ho (Petra) poučilo plebánovo vědění! (25) Tvá (Petrova) plachost se měla poučit u zbrojnoše, jak vypadá život bez snů a bez příkras. (29) Ruka s mečem se prudce rozmáchla. Ale vtom už jako blesk sjíždí smrtící úder odpůrcův. (34) Chodci se zastavují, hloučky za oběma soupeři rostou, tváře vyhlašují boj. Prudce vrhaná slova se zatínají jako šípy, pěsti se zdvíhají k úderu. (T.) Prchá (Baltazar) před pochopy, které vyšle konšelská spravedlnost. (35) Uspokojení i zklamání, vzrušení i němý údiv stály tu pojednou proti sobě v bojovném střetání, pocity smutku i škodolibé radosti, naplněného práva i spáchané křivdy se prolínaly a vybuchovaly hlasitým reptáním. (85) Rodičovské pletichy! Zná je (Petr)! Dost často slýchával, jak jejich vypočítavé požehnání zasnubovalo erb s erbem a jmění s jměním. (114) Ale jasnozřivá všudypřítomnost opatova jistě už rozestavěla stráže. (120)

Podobná spojení čteme u Mařánka napořád. Při této methodě vyjadřovací, založené tak široce na rozkládání a zaměňování vztahů mezi věcmi, je přirozené, že se tu s metonymiemi a synekdochami vůbec, i mimo podmět, setkáváme daleko častěji než u kteréhokoli spisovatele jiného. Tak vyložíme i nápadnou hojnost obrazných genitivů vysvětlovacích (typu „běl záclon“ místo „bílé záclony“) a přesunů v určeních přívlastkových a příslovečných (typ „růže červeně rozkvétá“ místo „červená růže rozkvétá“). Na př.: kuchyňské matrony s povadlým kvítím milostných vzpomínek (7), pan Jindřich sáhl po poháru s roztaveným ohněm cyperského (9), jediná námitka ho (plebána) zavalí novou lavinou vladařova hněvu (10), (ozval se) z nížin své pokory (t.), vybříst z temnot potupy a ponížení (11), octl se (plebán) nyní v kamenném studenu arkádové chodby (t.), z výhně polibků vyšlehuje plamen tajeného hněvu (197) atd.; (v komnatě), po jejíchž stěnách zeleně i červeně rozkvétaly pětilisté růže a v jejíchž rozích stříbrně svítila brnění (28), stín lesa se střídal s jasem vřesovišť a barevně rozhýřenými mýtinami (53); čtvrtstoletí oslavím zítra v opatské hodnosti (103, m. zítra oslavím čtvrtstoletí opatské hodnosti), jako by chtěl

(Petr) naráz ocenit všecku svou sebezapíravou zásluhu (115), byli tu (mniši ve sklepě) v osamělém bezpečí (78) a tak často.

Ale i druhá stránka této vyjadřovací methody, ono analytické představování věcí a jejich vztahů, obráží se v Mařánkovu slohu. Viděli jsme už při celkovém pohledu, že Mařánek převážnou většinou volí věty krátké, formálně nespojované, a že hojně užívá vět jednočlenných. Ale i tyto nesložité celky často rozkládá ještě dále a jejich prvky isoluje, aby jim dal větší důraz, než by mohly mít při obyčejné stavbě vět (o tom, jak se tím do pohybu a ruchu uvádí větná intonace, byla řeč už dříve), na př.:

Dnes viděl (Jan) z okna, jak Michal vleče Petra zahradou až k nebezpečnému místu. Chtěl volat. Chtěl křičet. Ale ovládl se. Čekal. Napjatě. Dychtivě. Až se Petr vracel zahradou zpět do své cely. (133)

Zachce-li se mu (Michalovi) duchovního přátelství, k Janu nebo Petrovi ať se obrátí. Jediné ti dva mu budou bezpečnými průvodci. Jediné oni pomohou zachraňovat jeho zbloudilé srdce. Jan a Petr. A Petr především. (95)

V tom se tedy Mařánkova vyjadřovací methoda shoduje s methodou komposiční, isolující jednotlivé motivy a řadící je volně za sebe. Ve stránce významové se pak ono rozkládání představ projevuje četnými opisy, u Mařánka silně obraznými a často hyperbolicky nadsazenými, na př.: (chasa) dá se k smrti děsit hrůzou vražd a hladomorem, dá poddajně vykupovat svoje napětí očistnými ohni, které otvírají průzory do rajských zahrad (14, t. j. dychtivě poslouchá pěvce), nechť zmizí jeho (Petrova) stopa za klášterní branou a svět ať raději zapomene, že jsem měl syna (48), na ty (rozlišil opat mnichy), kdož se zastavili uprostřed cesty a tupě vlekou život nížinami všednosti (94), to slovo jako by bylo dalo náhle vytrysknout pramenům jeho výmluvnosti (98), vteřiny se vršily a zdálo se mu (Petrovi), že neunese jejich tíhy (126), snad bdí (Marketa) v této chvíli a údery jejího vzrušeného srdce sčítají vteřiny do jeho (Petrova) příchodu (135), záměr opatův zadrhl předivo jeho (Jindřichových) plánů (58) atd.

Druhem opisu je v podstatě také výčet názorných jednotlivostí, kterým autor pro větší konkretnost doplňuje anebo nahrazuje výraz souborný nebo obecný. Tak na př. představu „dojetí posluchačů“ rozčlení v několik složek a vyjádří ji výčtem „slzy žen a planoucí oči mužů, úsměv hradního pána i horečné vzrušení chasy“ (17); místo „neklid se jevil v celém vzezření“ řekne „neklid z touhy po činu se promítá do těkavých posunků, kmitne

pohledem, zachytí se v hlase" (37) a pod. I tyto výčty se arci přimykají k metonymickému rázu Mařánkova slohu, na př.:

Jako když z čista jasna hrábneš do klidného mraveniště, rozhemžilo se nádvoří i chodby překotným shonem, stráže chvatně nasazovaly přilby a spouštěly most, dvořané se sbíhali k uvítání, děvečky lovily z truhlic sváteční čepce, kuchtíci vynesli špíže na ohniště. (173) Sdílí s ním (klášter se světem) jeho jitra i noci, úsměvnou pohodu jeho rozzářených dnů i otřesy rozzmítaných bouří. (94) Černý samet, černá pštrosí pera, zlatý dracoun, stříbrolesklé meče, plápolavý svit drahokamů v záři svěc, smolný dým pochodní i vonný oblak kadidla, smuteční pochod pištců i hlasitá litanie plebánova, páni, rytíři, vladykové, zemani, pážata — kdo viděl kdy tak slavný pohřeb? (157)

Bohatá slovní zásoba a velká vyjadřovací pohotovost vede autora také k častému zesilování výrazů násobením, amplifikací, zdůrazňovanou mnohdy ještě postupnou gradací souznačných členů. Amplifikace zapadá docela vhodně do Mařánkova slohu, třebas v podstatě úsporného, ba úsečného; má v něm úlohu slovní figurace, kterou větná linie dostává větší pohyb, a to je, jak jsme viděli, ustavičný cíl Mařánkův. Na př.:

Marně bys oleje do ohně přiléval, plamen rozdmychával a pomstu živil. (10) A tohle — corpo di Baccho! — tohle že je rožmberská krev? Dodnes jediný mužský potomek mého rodu! Zženštilý slaboch, blouznivec, mládí bez ohně, stín bez krve, oživlý rubáš — (13) V průvodu kajícníků míjí (Jindřich) branku ve fortně, za níž zpívá svět, za níž tančí jaro, za níž volá život... (59) A je nyní na vás, aby v něm (Petrovi) procitl muž, voják, Rožmberk! (48) Jeho syn, Rožmberk, v mnišské kutně! Nikdy! Ani týden, ani den, ani hodinu! (58) Měl jsem svůj sen o člověku. Svůj sen o štěstí. O věrnosti. O lásce. Zklamání — ne jedno— vichřice zklamání rvala list za listem s živých haluzí. A teď se mi v celé šíři otevřel pohled na to bědné kolbiště, na celou tu bezútěšnou poušť! (324)

Jeden z charakteristických prostředků, jimiž Mařánek stupňuje výraz, je opakovat slovo a připojit k němu zesilující člen rozvíjecí (často zdůrazněný ještě isolací) nebo celou větu přívlastkovou, na př.:

A jen slib, slavný slib, kterým se Petr zaváže pro celý život..., jen ten ho ochrání... (76) Dřina, bratře. Nectná dřina! Slušela by věru lidem méně urozeným, než jsme my! (78) Ticho. Hrobové ticho zavládlo kolem. (86) Ticho, těžké ticho padlo těžkým příkrovem na pohřebiště živých. (128) Otevřel jsem ti cestu. Cestu kajícníkovu. (87) Jan měl dalekonosný cit pro nebezpečí. Pro nebezpečí z věcí i z lidí. (97) Bylo předem určeno neznámou sudbou, aby se spojily jejich cesty? Sudbou, která zavazuje i mstí? (207) Ale neubránil se (Petr) myšlence, která se vracela znova a naléhavěji. Myšlence, že by bylo Markety škoda pro šedé roucho kajícnice. (113)

Ještě typičtější pro Mařánkovo vyjadřování jsou d v o j i c e výrazů, souznačných i jiných (typ „stráně a lesy", „tvrdý a nesmiřitelný hněv"); je jich tolik, že se zdá, jako by si u Mařánka většina výrazů hledala do páru nějakého druha, jako by se mu většina představ hned při vynoření štěpila ve dvě složky

nebo ve dvě varianty. Uvedu příklady z několika prvních stránek: stráně i lesy, přes polomy a záseky, vousatí zbrojnoši i holobrádkové (vesměs na str. 7), sám bojovník každým coulem a každou kapkou krve v žilách, osmahlé a ostře řezané tváře, pádná a dobře mířená rána, zdravé, útočné mládí, které se nebojí rány rozdávat i přijímat, mužsky myslí a cítí (8), sledujíce každý pohyb Jindřichův a každý záchvěv jeho tváře, hlučný jásot a potlesk, zápasí o právo a o kořist, syn a dědic Jindřicha z Rožmberka, s lukem a na štvanicích (9), tiše a odevzdaně, zalíbení v kunstech rejtharských a v zápolení na kolbě, jen v písmech a vědách bádati (10) atd. Velmi často se v pár druží přívlastky a Mařánek je pro větší ještě zdůraznění volně klade za jméno, někdy je dokonce isoluje mimo větu, na př.: Konečně se před nimi otevřela cesta, schůdná a upravená. (54) Ale to byly rytířské sny, pošetilé a neuskutečnitelné. (114) Překvapení, náhlé a mocné, nedávalo odpovědi. (115) Nikdo — ani můj otec dosud neví, že jsem se tajně zavázal slibem. Slavným, doživotním. (115) Ale kde mocný rod i všecka jeho dědictví visí na jediné ratolesti, tam je takový úmysl zrada! Těžká a neodpustitelná! (56) Očekával (král), že vítězové přijdou klást podmínky. Tvrdé a nesmlouvavé. (46) A tuto cestu určuje sobectví. Zištné a bezohledné. (52) Takové bylo jejich přátelství. Ukované společnými osudy a prohlubované citovým souzněním. (96) Nad lesnatým cípem ... objevila se posléze před zraky družiny zvíkovská věž. Hrdá a vzdorná, jako by tu byla vyrostla ze skalnatého ostrohu.

K svému účelu využívá Mařánek dovedně i opakování slov, a to jak ke zdůrazňování výrazu, tak i k oživování větné stavby paralelismem a k prohloubení komposice příznačným motivem (o tom viz vpředu při poznámkách o komposici), na př.:

(Pan Jindřich) prudce vztaženou pravicí ukázal k oknu: „Tam — tam dolů se podívejte! Tam se podívejte, jak vlčí mláďata se do sebe zahryzávají! (9) „Slyšíte?“ obrátil se (pan Jindřich) nyní zase do síně a z jeho očí sršel hněv. „Slyšíte? Takhle vychovávají své syny oni! Vítěz ve rvačce bude zítra vítězem v turnaji a pozítří hrdinou na bojišti. Takhle vychovávají své syny oni!“ (9) Člověk, jemuž žít znamená trpět a trpět znamená žít. (16) Teď Baltazar zvětřil nebezpečí. Mizí za rohem, prchá Valentinskou ulicí, prchá i před ozvěnou boje, který rozpoutal. Prchá před pochopy, které vyšle konšelská spravedlnost. (35) Peklo tě poslalo a peklu tě vrátím. (19) Vzepřel ses pánu a vzepřel ses otci. (20)

Opakováním slov vytváří Mařánek i takovýto působivý řetěz gradací: Petr klečí a pláče. Pláče a modlí se. Modlí se a neví, co říká. Bolest je šílenství ... (157)

Vyjadřovací síla a obrazivá schopnost Mařánkova se jeví také v krásných i názorných přirovnáních a metaforách. Zvláště

sloveso bývá v Mařánkově dynamickém slohu zdůrazňováno metaforou. Připojím aspoň několik ukázek na doplnění tohoto rozboru.

Černé hroty borovic se zatínaly do té krvavé záplavy jako semknutá kopí. (7) Petr ztišil hlas. Ale jeho slova zněla jasně, jako by se vtepávala do spěže. (31) Prudce vrhaná slova se zatínají jako šípy. (34) Cínový korbel se houpá v jeho (pijákově) ruce jako zmítaný člun. (35) Kouzelný dotek... To slovo pálilo, vracelo se jako antifona žalmu. (102) Rozpomínat se na každé slovo, kanoucí jako myrha s jejích (Marketiných) rtů? (119) Svět kláštera je jen vysokou zdí ohraničený úsek ostatního světa. Je zachycená krůpěj nesmírných vod, s nimiž má stejné složení. Je mraveniště, které žije odloučeně kdesi na dně lesa a jehož život se přece rozvíjí pod doteky stejného slunce a usíná v týchž stínech jako život všeho okolí. (94) Na samém konci klášterní zahrady se modral malý rybníček. Oko, dnem i nocí obrácené k nebi. (95) Naděje a plány, ony vzdouvající se plachty na lodi mládí, nesly Petra vichrem jeho rozdychtění po životě. (164) Meče letí do výše, stříbrné klasy, celé pole stříbrných klasů. (281) Slunce se svléklo do naha a koupalo se v ranních parách, skřivan se zabodl do azuru jako vystřelený šíp, zelené vlasy luk česal hřeben lehkého vánku. (61) Vteřiny horečného napětí. Vyssávaly krev ze srdce. Dovlekly se až k poledni. (45) Kamennou tváří prošlehl úsměv, když tři jezdci opouštěli bránu. (59)

Tím jsme ukončili rozbor hlavních slohových prostředků Mařánkových. Věnovali jsme mu mnoho místa, víc, než jinak bývá v NŘ. zvykem, ale doufám, že nikoli bez užitku a že ho tato překrásná kniha Mařánkova vskutku zasluhuje. Nevhod snad nepřijde ani obsáhlý výběr ukázek, neboť jednak se jím nejnázorněji osvětlí vynikající hodnoty Mařánkova výrazu, jednak se jistě dobře hodí i k účelům vyučovacím jako sbírka vzorných příkladů — věc to, která nám schází a jejíž potřebu pociťujeme velmi často. Nyní zbývá ještě povědět několik slov o mluvnické stránce Mařánkova jazyka. Řekl jsem už na začátku, že autor bedlivě hledí i k správnosti svého vyjadřování; vady, které se v této jeho knize najdou, lze téměř vesměs přičíst na vrub mimoděčným nedopatřením, jakých se neuvaruje snad žádné lidské dílo.

V pravopise není někdy zachována předepsaná kvantita: rozdmýchával (10, m. rozdmychával), Markéta (m. Marketa; tak po celé knize; naše citáty zde jsou po stránce pravopisné i tvaroslovné přizpůsobeny platné normě), řásnatý (69, m. řasnatý). Jiné nepřesnosti: zkomírání (177, m. skomírání), co se tu zatím sběhlo (174, m. zběhlo), do sešeřelého výklenku (122, m. zešeřelého), ve splihlých pláštích (336, m. zplihlých), panen Cistercských (282, m. cisterckých), zřídkakdy (47, m. zřídka kdy), z povzdálí (43, m. zpovzdáli), vepsí (32, m. ve psí). V interpunkci se chybuje tím, že se zbytečně píše čárka před spojkami *než* a *jako,* když neuvozují celou větu.

Také v tvarosloví se najde několik chyb: den, kdy mne smrt srovná s posledním chudákem (29, m. mě; tak ještě i jinde), mojí ráně (23, m. mé), mojí mnišské rodiny (175, m. mé), s mojí pomocí (208, m. mou), tvojí ruce (28, m. tvé), tvojí vysoké hře (67, m. tvé), tvojí ženou (114, podob. 124, m. tvou), žalář, do nějž jsme se sami uzamkli (322, m. do něhož), v těchže stínech (94, m. v týchž), úžeji (58, m. úže), ručejemi (23, m. ručeji), do spěži (31, m. do spěže), neopomněl (73, m. neopominul), vymyslel (70, m. vymyslil).

Velmi řídké jsou nedostatky ve vazbách slov a ve stavbě vět. Tu a tam čteme nadbytečný genitiv záporový: neuměl zastřít svých pochyb (47, m. své pochyby), nesnese toho ponížení (120, m. to ponížení), nesmějí vynechat té jedinečné podívané (125, m. tu jedinečnou podívanou), aby jich tu nezastihli pohromadě (125, m. je), neunese jejich tíhy (126, m. jejich tíhu), ničeho neopominul (262, m. nic), nezklame jich ani tentokrát (288, m. je). Genitiv místo akusativu stojí u slovesa *získati:* nezíská-li dnes důvěry Petrovy (104, m. důvěru Petrovu), západnického vzdělání aby získala (72, m. západnické vzdělání), nezískala-li moje slova tvé důvěry (46, m. tvou důvěru). Naopak genitiv místo akusativu by měl být ve spojení „od šťávy, kterou časem plnými dlaněmi usrkli" (78, m. které). Instrumentál místo nominativu stojí ve větě „je-li Petr hrdinou či není" (21, m. hrdina). Neurčitý tvar *jednotni* v doplňku (ani uvnitř nejsou jednotni, 38) je nezvyklý, stejně jako nezvyklý by byl tvar „jednoten"; naopak ve větě „Michal stál jako přimražený" (87) by významu doplňku lépe vyhověl neurčitý tvar *přimražen.* Jazyková zvláštnost Mařánkova jsou přídavná jména přivlastňovací s významem obecným, který se vyjadřuje spíše genitivem: zatoužil po trpké a odříkavé slávě světcově (68, m. světce n. světecké), (otevříti komu) cestu kajícníkovu (87), všecku pokoru kajícníkovu (121), tak se neblíží ďáblův úklad (113), nebo ho svedla na cestu dobrodruhovu (136; ale 125: to je cesta dobrodruha). Determinace je opominuta ve větách: Případ je složitý. Rozhodnu, až se vrátím (66, m. ten případ n. je to složitý případ). (Viděl,) jak Michal vleče Petra zahradou až k nebezpečnému místu (133, m. až k tomu, až k onomu nebezpečnému místu). Vztažného zájmena je užito nevhodně v těchto spojeních: Teprve nyní si uvědomoval Petr, že to byl Michal, který mu kdysi řekl... (122, že Michal, že právě Michal mu kdysi řekl...). Vztekle mrštil po pěvci pohárem, který jen o vlas minul jeho tvář (18, m. a ten...). Také vazbě slovesa *býti* s infinitivem by bylo lépe se vyhnout: A skoro se počíná (Rožmberk) bát chvíle, kdy mu bude vyjeviti pravdu (70, m.

kdy bude musit). Bude ti procházet ohněm pokušení i ohněm nenávisti (76, m. budeš musit procházet). Místo minulého času ve větě s obecnou platností bychom očekávali spíše tvar času přítomného (od dokonavého slovesa): I žebrák může být spokojen se svým brlohem, dokud nepoznal nádhery vyzlacených komnat... (99, m. dokud nepozná). Zvláštní je spojení dvou doplňkových vazeb (doplňku samostatného a přechodníku) v téže větě: A za mnicha žebravého přestrojen latinsky prosbu svou odříkávaje, plný pytel vajec, másla, chleba žitného i medových plástů vymodlil (tulák Michal; 64 n.).

V slovníku Mařánek místy archaisuje, ale jen velmi střídmě, takže to zrovna tak stačí naznačit na vybraných místech (zvláště v přímých řečech) lehký dobový nádech. Čteme tu na př. výrazy: starý šenk, zalíbení v kunstech rejtharských a v zápolení na kolbě, jen v písmech a vědách bádati sobě žádal (10), škrpále hubený, škorně tulácká (34), krejčíř, barvíř (35), není-li v pokladnici ani věrduňku stříbra (36), pečité moučné trhance (165), k planým hádkám a hadruňkům (174), harapanna (319) a pod. Na jazyk tak záměrně oddalovaný od průměrného knižního vyjadřování, jako je Mařánkův, nacházíme celkem jen málo výrazů nezvyklých: srdce, které tvárnělo jeho (plebánovým) slovem (11), otrocky úklonkovat (61), Petr sám se nemůže dnes ani dotušit, jaké úklady... (76), Bernard se dotušil spíš srdcem (56) a pod. I v tom, jak je vidět, zachovává Mařánek míru dobrého vkusu. Jen výjimkou mu uklouzne nedopatření, na př.: (píseň života) tryskala ručejemi bystřin (23, m. ručeji, ale *ručej* sám ovšem = bystřina!); (paní Alžběta) se narychlo odívá v drahocenný šat z tkaniv benátských (69, snad ze tkanin? tkanivo = vlákna na tkaní); když jsme po uši milovali (211; obyčejně se říká „být po uši *za*milován). Jinak jsem shledal, že v slovníku Mařánek překročuje zásady dobrého jazyka toliko u tří výrazů: užívá nevhodně slov *lhostejný, doznati* a *dociliti,* na př.: není pro jeho zachovaný život lhostejné, je-li... (21, m. jedno, bez významu a pod.); je mu lhostejný smutek lidí (158, m. je lhostejný ke smutku lidí, nezáleží mu na něm, netýká se ho a pod.; tak ještě i 41 a 72); doznání milostná (16 a j., m. vyznání), sám doznáváš, že... (100, m. přiznáváš); bezpečného pohroužení se v sebe už nikdy nedocílí (137, m. nedosáhne).

Dodejme ještě, že se Mařánek nevyhýbá při výběru slov ani některým literárním klišé, jestliže mu mohou svým zvučným pathosem posloužit; činí tak s dobrým vkusem a se smyslem pro skutečnou váhu slova.

Viděli jsme, jak Mařánek účelně vybírá z jazyka prostředky,

kterými se dosahuje výrazu rušného a rychle spějícího kupředu, a jak dobře jimi umí vládnout. Tak dobře, že nikde snad nenajdeme stopy nevhodné strojenosti nebo načechraného slovního bombastu, ač při slohu napjatém tak jednosměrně bylo k tomu příležitosti jistě víc než dost. Všude je Mařánkův výraz úměrný myšlenkovému obsahu, úsporný v komposici, ale štědrý v krásných jednotlivostech. Takovou rovnováhu všech složek, myšlenkou počínajíc a pravopisem končíc, nacházíme vskutku jen u nejlepších našich stilistů. A mezi ně třeba dnes Mařánka zařadit zcela nepochybně. *Jiří Haller.*

Z NAŠICH ČASOPISŮ.

V Časopise pro moderní filologii (XXVIII, č. 1., 2. a 3.) pokračuje *Josef Janko* v svých *Poznámkách a příspěvcích k českému slovníku etymologickému.* Probírá zvukodobné typy začínající a končící labiálou. Patří sem známé řecké citoslovce *babaj* nebo *papaj,* které je jednak výrazem podivu, jednak bolesti. Vzdáleně souvisí s českým *bebé* (bolest), známým z mluvy dětské. Také *baba* je svým původem dětské žvatlání. Ve východní pruštině znamená tolik jako pryč — my je známe v podobě dětského pozdravu na rozloučenou *pá pá.* V exkurse o „babáku - bubáku“ je výklad o tom, jak z citoslovce čes. *bubu* (mor. *bobo* a slc. *bubo*), jímž se dětem nahání strach, vznikají výrazy jmenné *bubák* (mor. *babák* a zpravidla *bobák*), podle sdělení A. Profousa také české místní jméno *Bubovice.* O slově německém *der Popanz* (strašák) soudí Janko, že vzniklo z citoslovečného základu *pop-* složením s *-hans.* Janko zamítá výklady starší a zejména také výklad Gebauerův, že základem německého slova *Popanz* je plurál výrazu *bobonek* (pověrčivé konání) — *pobonci.* Dále sem patří výrazy *bába* (zadek): utržiti na bábu „býti bit“ ze Šimona Lomnického, *bobek* (seděti na bobku, sednouti si na bobek), a konečně výraz *popo* (něm. *der Bobó,* lichotně das Boböchen - podex). Společným základním významem pro všechny dosud uvedené výrazy by snad mohlo býti „kulatost, skrčenost, stlačenost“.

V dalším oddíle vysvětluje Janko název sekty bogomilů *„Babuni“* tím, že jej uvádí v souvislost se zvukodobnými výrazy složenými ze základního *bab-* nebo *bob-* a odvozovací přípony *-un-, -on-.* S těmito příponami se setkáváme na př. v mor. *blafúňat* (štěkati), ve frenštátském *blavonit* (tlachati) a v českém *žadonit, žebronit.* Slovesa, která sem patří, jsou: mor. *babúňat* (hřmotiti), *babóňat* (kutiti, choditi bezúčelně sem a tam), *bobóňat* (přehledávati), s.-charv. *boboniti* (hřmotiti) a dial. ukrajinské *babonyty* (čarovati). Podstatná jména: stč. *bobonek, pobonek* (Příruční slovník uvádí tvary: poboněk, pobuněk, paboněk, pobuňka, poboňka, paboňka, pabuňka) s významem „pověra,

čáry“ a odvozeniny: *bobonkář, pobonkář*, „člověk pověrčivý“, slovenské *bobonar, bubonec* „člověk bigotní“, *pobonkovati* [uvádí Jungmann] „namluviti někomu, aby věřil“. Základem všech těchto slov je zvukodobná představa „hřmotně si vésti, sem tam choditi a něco kutiti za mechanického odříkávání, mumlání“. *Babuni* - bogomilové jsou tedy lidé, kteří „věří v domněle správné odchylky od pravé víry a se zvláštní horlivostí je vyznávají atp.“.

K odvozeninám s příponami *t-, k-* a *zg-*, jež mají zvláště význam hřmotu, koktání, žvástání, náleží mor. *babúcat* (hřmotně hledati), čes. *bebtati* (koktati), *bepta* (koktavý), mor. *bobčit* (tlachati), *bobčák* tlachal) a val. *babřzgať sa* v jídle (babrati se), jež se podle Janka objevuje i v maďarském *babózgat, babúsgat* a p. (babrati se v něčem). *kvh.*

DROBNOSTI.

„ZTRAVOVATI SE JEDEM VLASTNÍ ŽÁRLIVOSTI“ (K. R.). V nových Pravidlech českého pravopisu byl zrušen rozdíl mezi slovesy *stráviti* (potravu) a *ztráviti* (dovolenou), a výhodnost tohoto zjednodušení pocítí jistě každý, zvláště školy. Vždyť ani leckterý odborník si nebýval někdy jist, má-li napsat, že oheň „strávil budovu“ či „ztrávil budovu“ nebo že ta práce „strávila“ mnoho času a námahy či „ztrávila“. Dnes tedy máme o takovéto neužitečné potíže méně. Ale slovesa *ztravovati* ve větě uvedené zde v nadpisu se ono zjednodušení Pravidel asi netýká. To není totiž útvar odvozený od slovesa *stráviti,* nýbrž náleží k slovesu *tráviti* se smyslem „usmrcovati jedem“, a znamená tedy tolik co „otravovati“. Předpona *z-* je u něho zcela na místě, neboť znamená „činiti otráveným“, podobně jako *zbarvovati* znamená „činiti zbarveným“, *zkaziti* „učiniti zkaženým“, *zmásti* „učiniti zmateným“, *znehodnocovati* „činiti nehodnotným“ a pod. Pravidla sloveso „ztravovati se“ nemají, patrně proto, že je to výraz celkem řídký; ale užijeme-li ho, měli bychom je psáti se *z:* „ztravovati se jedem vlastní žárlivosti“ nebo (bez genitivu vysvětlovacího) „ztravovati se vlastní žárlivostí“. Tak bychom psali i spojení „ztravovali se zlostí, nudou“ a pod.

Předplatné na rok 1943 činí K 35·—.

„Naše řeč“ vychází v desíti sešitech o 24 stranách, a to každého měsíce, vyjímajíc prázdniny, za roční předplatné 35 K, s pošt. zásilkou 36 K. Jednotlivá čísla jsou po 4 K.

Předplatné přijímají všechna knihkupectví, zejména nakladatelství Šolcovo a Šimáčkovo v Praze II, Spálená ulice č. 29. — Přihlášky předplatitelů, reklamace nedodaných čísel a podob. vyřizuje jen administrace „Naší řeči“ tamtéž.

Přejímati výklady „Naší řeči“ ve větším rozsahu do jiných spisů lze jen se svolením redakce.

Příspěvky rukopisné, časopisy výměnou a knihy na posouzení posílejte odpovědnému redaktorovi **dr. Jiřímu Hallerovi** v Praze XVI, Xaveriova 1. Redakce odpovídá dopisem jenom na dotazy, ke kterým je připojena známka na odpověď.

„Naše řeč“, číslo 2. Dne 18. února 1943. Vydává za III. tř. České akademie věd a umění v Praze nakladatelství Šolc a Šimáček, spol. s r. o. v Praze. Odpovědný redaktor prof. dr. Jiří Haller. Vychází 10krát do roka. Užívati novinových známek povoleno. „Dohlédací poštovní úřad Praha 25.“ Tiskli Pour a spol. v Praze I, Waldhauserova 17. Telefon 627-51-52.